

Søren Kierkegaard, argumenter og objektivitet

Jakob Valdemar Olsen

Adjunkt i systematisk teologi, Dansk Bibel-Institut

jo@dbi.edu

Peter Henrysson har responderet på min artikel ”Tro og fornuft hos Søren Kierkegaard”, som blev bragt i *Theofilos* vol. 6 nr. 2 2013. En sådan respons kan være en hjælp til at fordybe sig i, hvad Kierkegaard egentlig mener, når han taler om kristendom.

Jeg kan godt forstå, at Peter Henrysson rejser de spørgsmål, han gør, selvom jeg umiddelbart er i tvivl om, hvad han præcist mener om Kierkegaard. Han begynder med at sige, at jeg i artiklen vender mig ”mot att Sören Kierkegaard har beskrivits som en forespråkare för det absurda och irrationella. Måhända har han rätt i det. Det är svårt att veta för den som inte har läst något av de 55 band som Sören Kierkegaard har gett upphov till.”

Men selvom Kierkegaard ikke er læst, slutter han alligevel af med at sige: ”Jag kan därför inte komma till annan slutsats än att med Kierkegaard introduceres ett nytt sanningsbegrepp [...] Kierkegaards misstag är att han i upplysningens tradition avvisar Guds uppenbarelse och Skriften i utgångsläget”.

Jeg er sikker på, at den konklusion, som Peter Henrysson ender med, er forkert, men jeg kan, som sagt, godt forstå, at spørgsmålet bliver rejst. Det Peter Henrysson fremhæver og kritiserer, er Kierkegaards understregning af det subjektive i modsætning til det objektive, samt Kierkegaards forkastelse af rationalitet og logik.

Det, jeg vil gøre i det følgende, er at citere nogle af de steder hos Kierkegaard, hvor det objektive og argumenterbare ved troen fremhæves. Da pladsen er begrænset, vil jeg bare her give nogle smagsprøver. De citater kan bruges til at reflektere over, hvad Kierkegaard i virkeligheden mener.

I slutningen af *Efterskriften* har Kierkegaard indsat en kort epilog, hvor han i eget navn tager ansvar for de udgivne skrifter og giver udtryk for, hvad han ville, nemlig at læse ”de individuelle, humane Existents-Forholds Urskrift, det Gamle, Bekjendte og fra Fædrene Overleverede, igjennem endnu engang om muligt paa en inderligere Maade” (7,253)¹. Det, han vil, er at læse Bibelen og så gøre det med henblik på tilegnelse. Det er ikke subjektivismen forstået som vilkårlighed, men det er en fremhævelse af subjektet, som ligger i det lutherske *pro me*: Det gælder mig. Selvom det er objektivt sandt, får det ingen gavnlige betydning for dig, hvis ikke du tilegner dig det.

Den tanke, at Bibelen har guddommelig myndighed, autoritet og er bindende, møder vi også hos Kierkegaard: ”Jeg skal ikke høre paa Paulus, fordi han er aandrig eller mageløs aandrig, men jeg skal bøje mig under Paulus, fordi han har guddommelig Myndighed” (11,100). Der er noget her, et ord fra Gud, som i udgangspunktet er bindende, uafhængigt af, hvad jeg tænker. Som Kierkegaard formulerer

det et andet sted:

Min Tilhører, hvor høit holder Du Guds Ord i Priis? Siig nu ikke, at Du holder det saa høit i Priis, at intet Udtryk kan betegne det; thi man kan ogsaa tale saa høit, at man slet Intet siger. Lad os derfor, for at det kan blive til Noget, tage et simpelt menneskeligt Forhold; holder Du Guds Ord høiere i Priis, saa meget desto bedre.

Tænk Dig en Elskende, der har modtaget et Brev fra den Elskede – saa dyrebart som dette Brev er for den Elskende, saa dyrebart, antager jeg, at Guds Ord er for Dig; som den Elskende læser dette Brev, saaledes antager jeg, at Du læser, og at Du mener, at Du bør læse Guds Ord. (13,54).

Den guddommelige myndighed er fastholdt uafhængigt af, om mennesker anerkender det som sådan. Det er dog ikke godt nok for Kierkegaard, hvis Bibelen bliver anerkendt i teorien, men ikke i praksis. Budskabet må tilegnes.

Han mener, at han lever i en tid, hvor mennesker ser efter det objektive, og når det objektivt fastslås, at Danmark er et kristent land, så antager man, at man er kristen, hvis man bor i Danmark. Den antagelse betragter Kierkegaard som ukristelig. En side ved reformationen, han holder af, er tilegnelsen: ”borttag fra Synernes Forladelse den ængstede Samvittigheds Kamp (til hvilken dog, efter Luthers ypperlige Forklaring, hele denne Lære er at henføre) og luk saa jo før jo hellere Kirkerne eller gjør dem til Forlystelsessteder, som staae aabne hele Dagen!” (9,199).

Kierkegaard holder af reformatorenes trosbegreb, at tro er *fiducia*, tillid. Det objektivt givne, må blive mit. Og det objektivt givne, er ikke bare irrationelt og ulogisk, men der kan argumenteres for

det. Det er sandt, at Kierkegaard har en skepsis overfor, hvad fornuften bruges til, fordi han mener, at den ofte misbruges, men alligevel flyder hans skrifter over med argumenter.

I *Kjerlighedens Gjerninger* forstår han kærligheden, som et fænomen, der har sin rod i Gud, og i slutningen af bogen siger han: ”Budet er, at Du *skal* elske, o, men naar Du vil forstaae Dig selv og Livet, da er det jo, som skulde det ikke behøve at befales; thi det at elske Menneskene er dog det Eneste det er værd at leve for, uden denne Kjerlighed lever du egentlig ikke” (9,368). Kierkegaard giver en beskrivelse af det menneskelige liv, som passer til den kristne forståelse af kærlighed. Det er ikke en beskrivelse uden forargelse og udfordring, men dog en udfoldelse af, at hvis mennesket forstår sig selv og livet ret, så er kristendommen det, der passer til hvem vi er og til det liv, vi har.

I begyndelsen af *Sygdommen til Døden* har en meget formelagtig beskrivelse af, hvad det vil sige at være menneske, og siger blandt andet:

Et saadant deriveret, sat Forhold er Menneskets Selv, et Forhold, der forholder sig til sig selv, og i at forholde sig til sig selv forholder sig til et Andet. Deraf kommer det, at der kan blive to Former for egentlig Fortvivlelse. Havde Menneskets Selv sat sig selv, saa kunde der kun være Tale om én Form, den ikke at ville være sig selv. Denne Formel er nemlig Udtrykket for hele Forholdets (Selvets) Afhængighed, Udtrykket for, at Selvet ikke ved sig selv kan komme til eller være i Ligevægt og Ro, men kun ved i at forholde sig til sig selv at forholde sig til Det, som har sat hele Forholdet (11,130).

Det, der ligger i denne beskrivelse af det menneskelige selv, er, at Gud er uundgåelig. Wolfhart Pannenberg peger på dette

sted hos Kierkegaard som et eksempel på et antropologisk gudsbevis.² Senere i *Sygdommen til Døden* forklarer Kierkegaard, at "Det, som har sat hele Forholdet" er Gud. Der er en menneskelig selverfaring, der kun giver mening, hvis Gud er. En erfaring som det er umuligt for mennesket at løsrive sig fra. Den menneskelige erfaring viser, at Gud er udgangspunktet for det menneskelige liv. Når mennesket kæmper for at blive sig selv, men ikke kan blive det, så er det fordi Gud fastholder mennesket i *sin* bestemmelse, som det han har skabt mennesket som.

Det er ikke sådan, "att människan utgår från sig själv" eller at "Människan är den absoluta utgångspunkten", ifølge Kierkegaard. Tværtimod viser det sig, at når mennesket forsøger på at være udgangspunktet for sig selv, så går det galt:

Intet afledet Selv kan dog ved at see paa sig selv give sig selv mere end det selv er [...] Selvet er sin egen Herre, absolut, som det hedder, sin egen Herre, og just dette er Fortvivlelsen, men ogsaa hvad det anseer for sin Lyst, sin Nydelse. Dog forvisser man sig ved et nærmere Eftersyn let om, at denne absolutte Hersker er en Konge uden Land, han regjerer egentligen over Intet; hans Tilstand, hans Herredom underligger den Dialektik, at i ethvert Øieblik Oprøret er Legitimitet. Dette beroer nemlig til syvende og sidst vilkaarligt paa Selvet selv.

Det fortvivlede Selv bygger altsaa bestandigt kun Luftcasteller, og fægter bestandigt blot i Luften (11,183).

Udgangspunktet for mennesket er ikke, og kan ikke være, mennesket selv. Den menneskelige erfaring viser, at vi hænger fast i Gud. Når Gud opgives, overlades vi til fortvivlelsen som en reel erfaring i det

menneskelige liv. Derfor giver budskabet om Jesus mening, også selvom forstanden må stå stille, som det formuleres i *Philosophiske Smuler*:

Vel kunde det falde Mennesket ind at digte sig selv i Lighed med Guden eller Guden i Lighed med sig, men ikke at digte, at Guden digtede sig selv i Lighed med Mennesket [...] denne Tanke opkom ikke i mit Hjerter, og finder at det er den vidunderlig-skjønneste Tanke. Og er det Hele ikke vidunderligt, og er dette Ord ikke igjen et lykkeligt varslende Ord paa mine Læber; thi staae vi ikke her, som jeg jo sagde det, og som du uvilkaarligen selv siger det: ved *Vidunderet* [...] forskjelligt fra ethvert menneskeligt Digt, at det intet Digt var, men *Vidunderet* (4,241-242).

Det, vi møder i den kristne forkyndelse, at Gud kom i Kristus, kan mennesket ikke selv have fundet på. Det overgår det menneskelige. Det er ikke subjektivt, vilkårligt eller relativt, men det er absolut; absolut vidunderligt. Og det absolutte må tilegnes.

Dermed er logikken ikke ophævet, ifølge Kierkegaard, den er tværtimod fastholdt. Som han siger i slutningen af *Philosophiske Smuler*:

i Grunden er det netop Urokkelig-hed paa det Absolute og de absolutte Distinctioner, der gjør En til en god Dialektiker, hvad man i vor Tid aldeles har overseet, ved at hæve og i at hæve Contradictionsprincippet, uden at indsee, hvad dog Aristoteles fremhævede, at denne Sætning, at Contradictionsprincippet er hævet, er baseret paa Contradictionsprincippet, da ellers den modsatte Sætning, at det ikke er hævet, er ligesaa sand (4,304-305).

I Danmark, på det tidspunkt, havde der været en kraftig strid om Hegels påstand,

at kontradiktionsprincippet er hævet. Kierkegaard holder med dem, der kritiserer Hegel på dette punkt.³ Aristoteles' logik må fastholdes. Kierkegaards beundring for Aristoteles er for stor til, at han kan følge Hegels logik, og han bruger i stedet gentagne gange Aristoteles imod Hegel.

På den baggrund er det, at Kierkegaard taler om den objektive uvished. Tanken er ikke, at enhver så bare kan tro, hvad man vil, men at et subjektivt element er uundgåeligt. Håbet kan ikke fast-

holdes, hvis håbet er opfyldt. Troen opløses, hvis det ikke er andet end viden, vi forholder os til: ”vi ser ikke på det synlige, men på det usynlige; det synlige varer jo kun en tid, det usynlige evigt” (2 Kor 4,18). ”For vi lever i tro, ikke i det, som kan ses” (2 Kor 5,7). ”Til det håb er vi frelst! Men et håb, som man ser opfyldt, er ikke noget håb; for hvem håber på det, man kan se?” (Rom 8,24).

Andre steder hos Kierkegaard end dem, der er nævnt her, kunne også inddrages, men her er nogle steder at begynde.⁴

Noter

1. Henvisninger til Søren Kierkegaard er til *Søren Kierkegaards Skrifter*, 4. udgaven, ed. Niels Jørgen Cappelørn et al., bd. 1-55 (København: Søren Kierkegaard Forskningscentret og Gads Forlag, 1997-2012). Henvisningerne er til bind og sidetal. Første tal i parentes er til bindet, andet tal til sidetallet, så (7,186) betyder bind 7 side 186.
2. Wolfhart Pannenberg *Systematische Theologie*, 1 (Göttingen: Vandenhoeck, 1999), 105.
3. Jf. kommentarbindet K4 (København: Gad, 1998) til de samlede skrifter, siderne 301-302.
4. Udover C. Stephen Evans bøger, som jeg henviste til i artiklen i *Theofilos* vol. 5 nr 2 2013, kan jeg også pege på min bog *Kierkegaard, kærlighed og kristendom* (København: Credo, 2008).